

1878 - 1879
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τμήμα
Φιλοσοφικών
και Κοινωνικών
Σπουδών

Παιδαγωγικό
Τμήμα
Προσχολικής
Εκπαίδευσης

Ελληνική Εταιρεία Ιστορικών της Εκπαίδευσης

Επιστημονικό Διήμερο

Ιστοριογραφία
της Ελληνικής Εκπαίδευσης:
Επανεκτιμήσεις και Προοπτικές

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ
2-3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2012

Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Χάρης ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πόσο συνειδητά, σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο αξιοποιήθηκε στην ιστοριογραφία της ελληνικής εκπαίδευσης το «έθνος» ως αναλυτική κατηγορία; Ποια είναι τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν και ποιες οι θεματικές κατευθύνσεις που αναπτύχθηκαν; Από ποιες θεωρητικές αντιλήψεις περί έθνους εκκινούν οι σχετικές μελέτες; Πώς σχετίζεται η όλη προβληματική με τις επιστημολογικές αναζητήσεις στο ευρύτερο πεδίο της Ιστορίας και πώς με τις διεθνείς και εθνικές πολιτικές και γεωστρατηγικές εξελίξεις; Με οδηγό τα αλληλένδετα αυτά ερωτήματα θα επιχειρηθεί μία, σε αδρές γραμμές, οριοθέτηση και ανατομία της σχετικής προβληματικής, θα αποτιμηθεί η ως τώρα συνεισφορά της στο οικείο πεδίο και θα τεθούν προς συζήτηση κάποιες πρώτες σκέψεις για τους μελλοντικούς ερευνητικούς προσανατολισμούς.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ “ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ” ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1974-2010

Χρήστος ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Α.Π.Θ.

Στην παρούσα εισήγηση διερευνώνται οι ερευνητικές τάσεις που εκδηλώθηκαν στην Ελλάδα κατά το διάστημα 1974-2010 για την «Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών» όλων των βαθμίδων. Στη μετατόπιση των ενδιαφερόντων της παλαιάς Παιδαγωγικής από θέματα π.χ. της αρετολογίας του εκπαιδευτικού και στην ώθηση της καλλιέργειας νέων ερευνητικών τομέων και την παραγωγή νέας επιστημονικής γνώσης, που αφορά ποικίλες πτυχές της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, συνέβαλαν πολλοί παράγοντες, μεταξύ των οποίων και οι εξής: Η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας για παροχή μιας ολοκληρωμένης επιστημονικής και παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, η επιτυχής προσπάθεια των δασκάλων και νηπιαγωγών υπό την καθοδήγηση της Δ.Ο.Ε. και τη συνδρομή σύσσωμου του πολιτικού κόσμου της χώρας για ανωτατοποίηση των σπουδών τους, οι προσπάθειες της Ο.Λ.Μ.Ε. για αναβάθμιση των σπουδών των υποψήφιων εκπαιδευτικών της Β/θμιας εκπαίδευσης και για αποκέντρωση των Πανεπιστημίων, η θεσμοθέτηση και η διεύρυνση των Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών, οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αναβάθμιση

τόσο των βασικών πανεπιστημιακών σπουδών όσο και των προγραμμάτων επιμόρφωσης. Η μεθοδολογική προσέγγιση του θέματος γίνεται κατά θεματικές ενότητες, στις οποίες εντάσσεται η σχετική ιστοριογραφική παραγωγή, όπως: εκπαιδευτική πολιτική, μοντέλα εκπαίδευσης, προγράμματα σπουδών (θεωρία, μικροδιδασκαλίες, πρακτική άσκηση), βαθμολογία και αξιολόγηση, επικοινωνία εκπαιδευτικού - μαθητή και σχολική επίδοση, διαχείριση κρίσεων στην σχολική τάξη, κοινωνικό περιβάλλον και σχολείο, αξίες και εκπαίδευση, διαπολιτισμική εκπαίδευση, ρατσισμός, επιμόρφωση.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ *ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ* ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Μαρία ΒΑΪΝΑ, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε

Σκοπός της εισήγησης είναι να επιχειρηθεί η προσκόμιση ενός παραδείγματος ιστοριογραφικής προσέγγισης με αφετηρία το σχολικό εγχειρίδιο της *Ανθρωπολογίας... εις χρήση Γυμνασίων* του Ν. Χορτάκη (1848/1868) και ειδικότερα: α) να στραφεί το ενδιαφέρον στο περιεχόμενό του και στις προβαλλόμενες στο έργο επιστημονικές αντιλήψεις σχετικά με το πεδίο της Ανθρωπολογίας, με ταυτόχρονη ανίχνευση των παραγόντων που συνετέλεσαν σε αυτή τη συγγραφή, β) εξετάζοντας τα σχολικά εγχειρίδια που ακολούθησαν με τον όρο *Ανθρωπολογία* στον τίτλο τους μέχρι τις μέρες μας, να σκιαγραφηθούν οι διαδοχικές μεταμορφώσεις της νοηματοδότησης του συγκεκριμένου όρου και γ) βάσει των συμπερασμάτων και συγκριτικών στοιχείων από άλλες σύγχρονες εκπαιδευτικές πραγματικότητες να δημιουργηθούν οι απαιτούμενοι προβληματισμοί. Αξιοποιούμενες μέθοδοι προσέγγισης είναι η ανάλυση περιεχομένου και η ιστορική – συγκριτική μέθοδος.

Στα ευρήματα αυτής της εργασίας συγκαταλέγονται τα εξής: α) Η σύλληψη της Ανθρωπολογίας από τον Χορτάκη ως συστηματικής αυτογνωσίας και η τάση προς την άρση της διάκρισής της σε σωματολογική και ψυχολογική, *του ανθρώπου καθόλου θεωρουμένου*, καθώς και η αξία της ως προϋπόθεση για την άσκηση κάθε επιστήμης που έχει ως αντικείμενό της τον άνθρωπο, β) Η εννοιολογική περιπέτεια του όρου, λόγω των διαφόρων προσεγγίσεων από τους μετέπειτα συγγραφείς, πότε με υποβάθμισή του σε φυσιολογικό Κλάδο, πότε με αποκλεισι-

κή προβολή μιας διάστασής του κ.ά., αλλά και λόγω των ευρύτερων εξελίξεων της ανθρωπολογικής σκέψης, και γ) Η απώλεια της ολιστικής προσέγγισης – βάσης των επιστημών του ανθρώπου και η βαθμιαία υποχώρηση του όρου από τα ισχύοντα και τα σχεδιαζόμενα ελληνικά Αναλυτικά Προγράμματα. Επικέντρωση του προβληματισμού αποτελεί ο διαγραφόμενος κίνδυνος βαθμιαίας λύσης των δεσμών με ένα πολύτιμο ευρωπαϊκό εννοιολογικό φορτίο ελληνικής σύλληψης, ιδίως σε μια εποχή που στην Αγγλία, τη Γερμανία και τις ΗΠΑ για παράδειγμα, η Ανθρωπολογία κατέχει τη θέση της στη σχολική εκπαίδευση, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μάλιστα καταβάλλονται προσπάθειες για μια μοντέρνα εκδοχή της ολιστικής πρόσληψής της στα σχολεία.

Μέσω της εργασίας αυτής ασκείται κριτική στο προσωπείο της προόδου που καλύπτει την αδυναμία χειρισμού ενός ομολογουμένως δύσκολου θέματος και διατυπώνεται η θέση ότι στο σχεδόν αναπόφευκτο κατακερματισμό της επιστημονικής σκέψης και γνώσης γύρω από τον άνθρωπο και τις επιστήμες του είναι η *ανθρωπολογική προσέγγιση στο σύνολο της κλασικό και αναντικατάστατο στοιχείο εσωτερικής συνοχής τους, επιβλητικός προθάλαμος σε αυτές, ακούραστος συνοδός, αλλά και πυξίδα*, πέρα από το επίπεδο της πληροφόρησης και γνώσης, στην πορεία προς την ανθρώπινη *existentia*.

ΤΟ ΦΥΛΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Κατερίνα ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στην εισήγηση που παρουσιάζεται επιχειρείται μια συνολική αποτίμηση της πορείας της ενσωμάτωσης της οπτικής του φύλου στις ιστορικές μελέτες που αφορούν στην εκπαίδευση. Στόχος της είναι να παρουσιαστεί η θέση που κατέχει (ποσοτική και ποιοτική) η προβληματική του φύλου - ως αντικείμενο θεωρητικής μελέτης, ως αναλυτική κατηγορία ή ως θεωρητικό/ερμηνευτικό πλαίσιο - στη σύγχρονη ελληνική ιστοριογραφία της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, στόχος είναι να παρουσιάσει τις θεματικές, τις οπτικές και τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις των σχετικών με το φύλο εκπαιδευτικών ερευνών, τη συμβολή τους στη διεύρυνση των επιμέρους ερευνητικών πεδίων και στην επιστημολογική εξέλιξη του κλάδου, να επισημάνει εννοιολογικές παρανοήσεις και αδυναμίες στην υιοθέτηση του εν λόγω παραδείγματος, όπως και να συζητήσει

σει τη σχέση τους με την κυρίαρχη αφήγηση και την παραγόμενη επιστημονική ιστορική-εκπαιδευτική γνώση. Η μελέτη στηρίχθηκε στην ιστοριογραφία που εκδίδεται από τη δεκαετία του 1970 και εξής. Πιο συγκεκριμένα για την αποτίμηση λαμβάνονται υπόψη μονογραφίες, συλλογικοί τόμοι και πρακτικά συνεδρίων που έχουν εκδοθεί την προαναφερόμενη περίοδο, ενώ παρακολουθείται σε μεγάλο βαθμό και η σχετική αρθρογραφία, μέσα από το *Δελτίο Εκπαιδευτικής Αρθρογραφίας* του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και τα πιο γνωστά ελληνικά περιοδικά που φιλοξενούν σχετικές μελέτες (Μνήμων, Ιστορικά, Θέματα Ιστορίας της Εκπαίδευσης, Δίνη, Σκούπα). Η παρουσίαση του αντικειμένου της μελέτης ακολουθεί τη χρονολογική πορεία της εμφάνισης της σχετικής προβληματικής στην εκπαιδευτική ιστοριογραφία και εντάσσει - συγκριτικά - τις παρατηρήσεις και τα πορίσματά της στη διεθνή ιστοριογραφία της εκπαίδευσης και του φύλου, και στην ελληνική ιστοριογραφία του φύλου.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΝΟΙΚΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Λουκία ΕΥΘΥΜΙΟΥ, ΕΚΠΑ

Το ζήτημα της κατάρτισης του διδακτικού προσωπικού δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι ευρύ και πολυεπίπεδο. Στην Ελλάδα, έχει απασχολήσει κυρίως την παιδαγωγική και κοινωνιολογική έρευνα, απότοκο της οποίας είναι μια πλούσια βιβλιογραφική παραγωγή. Οι ιστορικές προσεγγίσεις, πιο περιορισμένες σε αριθμό, συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την πανεπιστημιακή ιστοριογραφία. Αυτή η τελευταία εστιάζει κυρίως στη μελέτη του πανεπιστημιακού θεσμού με κύριους άξονες τη λειτουργία του, τη συμβολή του στο δημόσιο βίο, τη φυσιογνωμία του διδακτικού προσωπικού, τη σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού· εξετάζει επίσης, αν και σπανιότερα, την έμφυλη διάσταση της ιστορίας του. Ειδικότερα, οι μελέτες που ερευνούν επιμέρους καθηγητικές σχολές θέτουν στο επίκεντρο κυρίως ζητήματα που αφορούν στην εκπαιδευτική λειτουργία, όπως είναι η συγκρότηση γνωστικών αντικειμένων, τα προγράμματα σπουδών, η φιλοσοφία τους και ο ρόλος τους στη διαμόρφωση της εθνικής ιδεολογίας, οι μέθοδοι διδασκαλίας.

Παρά τη γονιμότητα αυτής της ιστοριογραφικής δραστηριότητας, υπάρ-

χουν πλευρές της ιστορικής πορείας του ελληνικού πανεπιστημιακού θεσμού, που παραμένουν ανεξερεύνητες. Θα αναφερθώ εδώ σε ένα ζήτημα ανοικτό, που συνδέεται στενά με τον ακαδημαϊκό χώρο τον οποίο υπηρετώ, το Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών: πρόκειται για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών ξένης γλώσσας. Στην ελληνική βιβλιογραφία, η ιστορία της εκπαίδευσης των καθηγητών αυτής της ειδικότητας αγνοείται από τη μεγάλη πλειοψηφία των ευρύτερων ερευνών της ιστορίας της εκπαίδευσης. Θίγεται δε, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, σε πολύ περιορισμένο βαθμό και εξαιρετικά αποσπασματικά σε μελέτες με κύριο αντικείμενο τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών στη δημόσια δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια ελληνική εκπαίδευση.

Η σχετική απουσία του ιστορικού ενδιαφέροντος για το θέμα ίσως συνδέεται με την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει στην Ελλάδα η συγκρότηση των ξένων φιλολογιών και πολιτισμών σε γνωστικό αντικείμενο πανεπιστημιακών σπουδών. Αυτή αποτυπώνεται στη σχετικά πρόσφατη (εκκινώντας από τη δεκαετία του 1950) δημιουργία στη Φιλοσοφική Σχολή των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης ειδικών τμημάτων γι αυτό το σκοπό. Η καθυστέρηση/υστέρηση αυτή, αν και δεν αποτελεί ελληνική ιδιοτυπία, ξαφνιάζει δεδομένου ότι η γαλλική γλώσσα διδάσκεται στα δημόσια Ελληνικά σχολεία και Γυμνάσια ήδη από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η δε αγγλική και γερμανική, ουσιαστικά από τις αρχές του 20ού αιώνα, στις εμπορικές κυρίως σχολές. Όμως ακριβώς επειδή οι συγκεκριμένες σπουδές άργησαν να ενταχθούν στον ακαδημαϊκό χώρο, η ιστορία της εκπαίδευσης του αντίστοιχου διδακτικού προσωπικού υπερβαίνει τα όρια εκείνης του πανεπιστημίου καθότι, ανάλογα με την περίοδο που κάθε φορά εξετάζεται, διαμορφώνεται ή συνδιαμορφώνεται από φορείς εξωπανεπιστημιακούς και μάλιστα ετεροθνηείς. Επομένως, δεδομένης της εμπλοκής ξένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην κατάρτιση Ελλήνων δημοσίων λειτουργών, η γένεση του ζητήματος της επαγγελματικής μόρφωσης των καθηγητών/τριών αυτής της ειδικότητας και η θεσμική πορεία του συνδιαλέγονται άμεσα με την ευρύτερη πολιτική και διπλωματική συγκυρία. Η ιστορία της δημιουργίας συγκροτημένων δομών προετοιμασίας για τη διδασκαλία ξένων γλωσσών στη δημόσια εκπαίδευση, στο μέτρο που συνδέεται κατ' έναν

τρόπο με τις έμφυλες μεταβολές που παρατηρούνται στη σύνθεση του συγκεκριμένου καθηγητικού σώματος, επιδέχεται και μία ακόμη ανάγνωση, η οποία προσδίδει μια επιπλέον διάσταση στο ζήτημα, εκείνη του φύλου.

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η οριοθέτηση ενός πολυδιάστατου πεδίου έρευνας, που εγγράφεται, λοιπόν, στα όρια της ιστορίας της εκπαίδευσης, της διπλωματικής ιστορίας αλλά και εκείνης του φύλου. Η τριπλή αυτή προσέγγιση υπαγορεύεται από την αναγκαιότητα διεύρυνσης και σε άλλους ερευνητικούς χώρους του πεδίου παρατήρησης ενός ζητήματος που εντάσσεται, βέβαια, καταρχήν, στο πλαίσιο της ελληνικής πανεπιστημιακής ιστορίας. Αναδεικνύει δε την πολλαπλότητα των επιπέδων της ιστορικής ανάλυσης και επιτρέπει την εισαγωγή μεθοδολογικών και ερμηνευτικών εργαλείων από διαφορετικά πεδία της ιστορικής έρευνας. Σε αυτό το πλαίσιο, επιδιώκεται μια πρώτη ιστοριογραφική καταγραφή· μια αποτίμηση, τέλος, των προοπτικών-οπτικών που ανοίγονται για την έρευνα στην ιστορία της εκπαίδευσης.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Σιδηρούλα ΖΙΩΓΟΥ-ΚΑΡΑΣΤΕΡΓΙΟΥ, Α.Π.Θ.

Μια πρώτη αποτύπωση και αναστοχαστική προσέγγιση ενθυμήσεων που σχετίζονται με πολυετή και πολυεπίπεδη έρευνα καθώς και τη διδασκαλία της θεματικής 'Ιστορία της εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα' αποτελεί το βασικό εγχείρημα της εισήγησης αυτής. Ακολουθεί η βιοματική διερεύνηση του βαθμού στον οποίο η συγκεκριμένη θεματική (και ευρύτερα η διάσταση του φύλου) έχει επηρεάσει τη συγκρότηση του πεδίου της Ιστορίας της Ελληνικής Εκπαίδευσης τόσο σε επιστημολογικό όσο και ερευνητικό-διδακτικό επίπεδο.

Μεθοδολογικά, η προσέγγιση κινείται αναστοχαστικά σε μία μεταγνωσιακή αντιμετώπιση του θέματος. Σε πρώτο επίπεδο, δηλαδή, η διερεύνηση προσωπικών εμπειριών, παράλληλα με την υποδοχή και συνολική αποτίμηση της σχετικής με τη θεματική αυτή ιστοριογραφικής παραγωγής στη χώρα μας συνθέτουν τους άμεσους στόχους και οι σκέψεις για τις προοπτικές που ανοίγονται στον χώρο αυτό αποτελούν, σε ένα δεύ-

τερο επίπεδο, τους καταληκτικούς στόχους της εισήγησης.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ

Σοφία ΗΛΙΑΔΟΥ-ΤΑΧΟΥ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η καταγραφή, η ανάλυση και η ερμηνεία των μεθοδολογικών ζητημάτων και των προβλημάτων εννοιολογικού προσδιορισμού που προκύπτουν σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η ιστοριογραφία περνάει από την προσέγγιση της εκπαιδευτικής ιστορίας μιας εθνικής/εθνοτικής ομάδας που λειτουργεί μέσα σε ένα προσδιορισμένο συγκείμενο και εντός των δομών ενός συγκεκριμένου status quo, στην περιγραφή και ερμηνεία του εκπαιδευτικού συστήματος της ομάδας αυτής σε ένα διαφορετικό συγκείμενο, που διέπεται από διαφορετικές κρατικές δομές. Ειδικότερα την παρούσα έρευνα την απασχολούν τα ζητήματα που εγείρονται στην περίπτωση που εξετάζουμε την ελληνική εκπαίδευση στην οθωμανική αυτοκρατορία και στη συνέχεια περνάμε στην τσαρική Ρωσία ή τη Σοβιετική Ένωση, προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε τη λειτουργία της εκπαίδευσης αυτής σε διαφορετικό πλαίσιο (χώρου και χρόνου).

Οι τάσεις της ιστοριογραφίας σε διεθνή πλαίσια για ανάλογα ζητήματα με εκείνα που καταγράφηκαν είναι οι εξής: α) Στη διεθνή βιβλιογραφία δεν καταγράφονται συγκριτικές έρευνες από ξένους ιστορικούς που αφορούν στην ελληνική εκπαίδευση της οθωμανικής, της τσαρικής και της σοβιετικής περιόδου. Οι συγκριτικές προσεγγίσεις τους αφορούν είτε στη σύγκριση της τσαρικής εκπαίδευσης με την σοβιετική (Audrey L. Altstadt, 1989), είτε στη σύγκριση της οθωμανικής εκπαίδευσης με την τσαρική, (Oleksa Drachewych, 2012, Theophilus C. Prousis, 2005, Igor Torbakov, 2003). Από τη μεριά τους οι ελληνικές προσεγγίσεις δεν λαμβάνουν τις περισσότερες φορές υπόψη τους τη σχέση της ελληνικής εκπαίδευσης με το συγκείμενο (το οθωμανικό, το τσαρικό, το σοβιετικό) και κατά συνέπεια απαξιώνουν την ξενόγλωσση βιβλιογραφία που εστιάζει σε αυτό. β) Οι άξονες των συγκριτικών προσεγγίσεων που επιλέγονται από τους ξένους ερευνητές σχετίζονται άλλοτε με το περιεχόμενο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία θεωρείται η σταθερά καθώς το πλαίσιο εκλαμβάνεται ως μεταβαλλόμενο (Altstadt, 1989), και

άλλοτε αναφέρονται σε ένα πεδίο μέσα στο οποίο εντοπίζουν ζητήματα εννοιολογικών προσδιορισμών και ορολογίας (F. Asli Ergul, 2012) ή μόνιμα εκπαιδευτικά προβλήματα (Patrick L. Alston, 1976) ή αναφέρονται στην πρόταση εντός του πεδίου, μιας εκπαιδευτικής λειτουργίας, αυτής της εθνικής αφομοίωσης (C. L. Sharma, 1989) ή αυτής της ένταξης της εκπαίδευσης στην γενικότερη στρατηγική εξέλιξης της σοβιετικής περιόδου (Francis W. Rushing & Catherine P. Ailes, 1982). γ) Η εκπαίδευση εκλαμβάνεται συνήθως ως λειτουργία της κοινωνίας και όχι ως μηχανισμός που αξιοποιείται διαφορετικά από την κοινωνική τάξη που έχει τον έλεγχό της. Εξάιρεση αποτελούν νεότερες προσεγγίσεις στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία (Εξερζόγλου, 1999 & 2010, William W. Brickman, 1977).

Η παρούσα μελέτη είναι μια συγκριτική έρευνα που εστιάζει σε καθορισμένους άξονες-σημεία αναφοράς, όπως α) σε προβλήματα ορολογίας (π.χ. ο όρος *κοινότητα* στο οθωμανικό και στο τσαρικό συγκείμενο), β) σε ζητήματα ταυτότητας της εθνικής/ εθνοτικής ομάδας που διαμορφώνει μηχανισμό εκπαίδευσης (οι διαστάσεις του *μιλέτ* της οθωμανικής περιόδου, του *εθνους* την περίοδο του εθνικισμού, ή των *εθνοτήτων* του Λένιν στην Σοβιετική Ένωση), γ) σε προβληματισμούς αναφορικά με την ιεράρχηση των εκπαιδευτικών στόχων σε κάθε περίοδο και καθώς περνάμε σε διαφορετικό αξιακό σύστημα (η πολιτισμική κυριαρχία των Ελλήνων την περίοδο του ελληνοθωμανισμού, η εθνικοποιητική λειτουργία της ελληνικής εκπαίδευσης την οθωμανική περίοδο, το αίτημα της εθνικοποίησής της τα τελευταία χρόνια της τσαρικής περιόδου και η πρόταση της κοινωνικοποιητικής της λειτουργίας την σοβιετική περίοδο), δ) σε ζητήματα που αφορούν τον διαφορετικό σε κάθε συγκείμενο ρόλο των κοινωνικών τάξεων στη χάραξη εκπαιδευτικών πολιτικών, κάτι που ερμηνεύτηκε από την ιστοριογραφία ως μετασχηματισμός της εκπαίδευσης των λίγων σε εθνική εκπαίδευση ποδηγετούμενη από την αστική τάξη, θεσμός που μετεξελίχτηκε με τη σειρά του σε εκπαίδευση των «εργατοχωρικών», όπως αποτυπώθηκε στα κείμενα της σοβιετικής περιόδου.

Η σημασία της έγκειται α) στην πολυεπίπεδη συγκριτική προσέγγιση πάνω σε καθορισμένους άξονες/κριτήρια που αφορούν στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης, β) στην χρησιμοποίηση του ξένου ιστοριογραφικού παραδείγματος για να γίνει καλύτερα η ένταξη του φαινομένου της ελληνικής εκπαίδευσης στο μεταβαλλόμενο ιστορικό/πολιτικό

της συγκείμενο και γ) στην απόπειρα ερμηνείας των όποιων επιλογών. Τα όρια της έρευνας σχετίζονται με την ίδια την φύση των πηγών: αποδέχεται το διαμεσολαβημένο χαρακτήρα τους, προσυπογράφει το δεδομένο ότι τις πηγές μας μάς τις κληροδοτούν σε όλες τις αυτοκρατορίες οι ισχυροί και καταλήγει σε ένα ερμηνευτικό σχήμα που αποτελεί πρώτιστα αντικείμενο διαβούλευσης της ακαδημαϊκής κοινότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '60. ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.

Ευαγγελία ΚΑΛΕΡΑΝΤΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Στη μελέτη μας ασχολούμαστε με τη δεκαετία του '60, με έμφαση στο πεδίο της εκπαιδευτικής έρευνας. Ειδικότερα, επικεντρωνόμαστε στην εκτύλιξη των εκπαιδευτικών ερευνών, με την προβολή και ανάδειξη των εκπαιδευτικών ζητημάτων που μελετήθηκαν, όπως παρουσιάζονται στα περιοδικά: α) Κοινωνιολογική Έρευνα, β) Κοινωνιολογική Σκέψη και γ) Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών. Ταυτόχρονα, εξετάζουμε τη δυναμική αυτών των ερευνών και πώς τα εκπαιδευτικά περιοδικά ερμηνεύουν το νέο πλαίσιο προσέγγισης των εκπαιδευτικών ζητημάτων, προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε την αλλαγή στον τρόπο ανάγνωσης και ερμηνείας των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων.

Επικεντρωνόμαστε στη δεκαετία του '60, προκειμένου να αποτυπώσουμε τους εκπαιδευτικούς προβληματισμούς που διατυπώνονται μέχρι τη δικτατορία, ώστε να προσεγγιστούν ζητήματα του επιστημονικού διαλόγου για την εκπαίδευση, που εκφράζουν ευρύτερες εκπαιδευτικές τάσεις και κοινωνικούς προβληματισμούς. Η ένταξη των εκπαιδευτικών ζητημάτων στο επιστημονικό πεδίο των κοινωνικών ερευνών, με τις νέες προσεγγίσεις των αντίστοιχων φορέων κοινωνικών ερευνών αντανάκλα την επιστημονική αλλαγή στον τρόπο προσέγγισης των κοινωνικών και εκπαιδευτικών θεμάτων.

Παράλληλα, η εκπαιδευτική πολιτική επανεξετάζεται σε σχέση με την κανονιστικότητα των ιδεωδών της δεκαετίας του '60, όπως προβάλλο-

νται στα εκπαιδευτικά περιοδικά, όπου ερμηνεύονται τα σχήματα εκπαιδευτικής σκέψης και δράσης, σε συνάφεια με το ευρύτερο πλαίσιο γνώσης, ηθικής και θεωρίας, που σχηματοποιεί το νεωτερικό «παράδειγμα» για τη σχέση του ατόμου – πολίτη με την κοινωνία και το κράτος.

Παρακολουθούμε τους αξιακούς, επιστημολογικούς, μεθοδολογικούς προσανατολισμούς, όπως διαμορφώνονται και εξελίσσονται στους κοινωνικούς φορείς μελέτης των εκπαιδευτικών ζητημάτων.

Παρουσιάζουμε την εμπειρική προσέγγιση που αναπτύσσεται στις κοινωνικές επιστήμες, που διαμορφώνει το πλαίσιο ενός αναστοχασμού αναφορικά με τα εκπαιδευτικά θέματα, που πλέον η λύση τους συνδέεται με την ανάδειξη και ερμηνεία τους.

Επομένως, στην εκπαιδευτική πολιτική εντάσσεται η μελέτη των δομών της εκπαίδευσης, μέσα από την εισήγηση μιας νέας επιστημονικής προσέγγισης για τη συσχέτιση κοινωνίας, εκπαίδευσης και πολιτικού συστήματος. Επισημαίνουμε τις προσεγγίσεις που, με πολιτικούς όρους, αναδεικνύονται, μέσα από τις έρευνες για την κατανόηση των εκπαιδευτικών σχέσεων, το περιεχόμενο της γνώσης, αλλά και ευρύτερα για τις αξιολογικές θεωρίες αναφορικά με ζητήματα ηθικής και στόχων της εκπαίδευσης.

Ταυτόχρονα, δίνεται έμφαση στις λειτουργικές προδιαγραφές οργάνωσης των εκπαιδευτικών ερευνών, τη θεματολογία, την εγκυρότητα των θεωρητικών προσεγγίσεων και των συμπερασμάτων. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η σύνδεση εκπαιδευτικής έρευνας, εκπαιδευτικής πραγματικότητας και οι κανονιστικές προτάσεις για πολιτική αλλαγή, δηλαδή αναζήτηση άλλων κοινωνικών δομών και σχέσεων και συνεπώς άλλων εκπαιδευτικών προϋποθέσεων.

Επίσης, ο νεωτερισμός που εισάγει η εμπειρική εκπαιδευτική έρευνα σχετίζεται με μια άλλη αναπαράσταση της ελληνικής κοινωνίας, δηλαδή με ζητήματα που πρέπει να γίνουν «ορατά», όπως η κοινωνική τάξη, η εκπαιδευτική κουλτούρα, οι γραφειοκρατικές δομές αλλά και το μοντέ-

λο εκπαιδευτικής πολιτικής. Αναδύεται ο διάλογος για τα ζητήματα της εκπαίδευσης, μέσα από επιστημονικά πεδία διερεύνησης και ερμηνείας, προβάλλοντας την αναγκαιότητα διαμόρφωσης μιας «εκπαιδευτικής αλήθειας», ως αντανάκλαση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας.

Εννοιολογούμε το θέμα της έρευνας στην εκπαίδευση, την περίοδο αυτή, εντάσσοντάς το στη γενικότερη επιδίωξη του κοινωνικού «αυτοπροσδιορισμού» που συνδέεται και με την «εκπαιδευτική αυτογνωσία». Συνοψίζοντας, εξετάζουμε το θεωρητικό περιεχόμενο της ένταξης των εκπαιδευτικών ζητημάτων στις κοινωνικές επιστήμες και τη σύνδεσή τους με τις εμπειρικές μεθόδους έρευνας. Παρουσιάζουμε ενδεικτικές μελέτες της συγκεκριμένης περιόδου για εκπαιδευτικά θέματα, που αναδεικνύουν νέα ζητήματα πέρα από τις στατιστικές αποτυπώσεις για τον αναλφαριθμητισμό, όπως θέματα εκπαιδευτικής κουλτούρας, εκπαιδευτικού συστήματος, πολιτικής αναποτελεσματικότητας και θεσμικής ανεπάρκειας.

Διερευνούμε το ζήτημα της μελέτης των εκπαιδευτικών θεμάτων, σε συνάφεια με τις μελέτες που γίνονται την ίδια περίοδο για γενικότερα κοινωνικά θέματα. Επιχειρούμε να συνδέσουμε τους επιστημονικούς εκπαιδευτικούς προβληματισμούς, στο πλαίσιο της δεκαετίας αιτημάτων του '60, με τη δράση επιστημονικών ινστιτούτων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η δεκαετία του '60 έχει συνδεθεί με θεσπισμένες πρακτικές στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Το θέμα της μεθοδολογίας, που τελικά είναι και ζήτημα αντίληψης του εκπαιδευτικού γίνεσθαι, διαμορφώνει ένα διαφορετικό πλαίσιο θεώρησης της εκπαιδευτικής πολιτικής. Η περίοδος της Κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου ταυτίζεται με την θέση για την επιστημονική οργάνωση της εκπαίδευσης, όπου το θεσμικό ζήτημα θα αντιστοιχεί στον τύπο εξήγησης, που θα απορρέει από την επιστημονική έρευνα.

Από το μακρο-επίπεδο της θεωρητικής εκπαιδευτικής έρευνας κινούμαστε στο μικρο-επίπεδο του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος με την παράλληλη μελέτη των εκπαιδευτικών περιοδικών της εποχής, τα δύο επίπεδα συνδέονται και ερμηνεύεται ο εκπαιδευτικός προβληματισμός και των φορέων που συνδέονται με την υλοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ. ΕΝΑ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟ ΠΕΔΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Δέσποινα ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Παυλίνα ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Εκπαιδευτικός, Υποψήφια Διδάκτωρ
 Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η ιστορία της εκπαίδευσης έχει σχεδόν αποκλειστικά ασχοληθεί με την ανάδειξη του επίσημου πλαισίου μέσα στο οποίο οργανώνεται και λαμβάνει χώρα η εκπαιδευτική διαδικασία, μέσω της επεξεργασίας των παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών εξαγγελιών, των θεσμικών πλαισίων, των πολιτικών προθέσεων, αλλά και του τρόπου υλοποίησης αυτών μέσα από επίσημα κείμενα. Ωστόσο από την ανάλυση των γενικών αυτών αξόνων και πλαισίων δεν προκύπτουν πληροφορίες σχετικά με το τι πραγματικά συμβαίνει εντός του ‘μαύρου κουτιού της σχολικής τάξης’, του εκπαιδευτικού χώρου και διδακτικού χρόνου, κατά τη διάρκεια της διδακτικής διαδικασίας.

Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης αυτής θα σχολιαστεί ο ρόλος, η σημασία αλλά και οι περιορισμοί της έρευνας στο πεδίο της προφορικής ιστορίας της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας. Στο δεύτερο μέρος θα γίνει καταγραφή και ανάλυση των ερευνών στο πεδίο αυτό στον ελληνικό χώρο. Στο τελευταίο μέρος θα κατατεθούν προτάσεις σχετικά με τη χρήση του εργαλείου αυτού για την ανάλυση άλλων πτυχών της ελληνικής εκπαίδευσης, της διδακτικής διαδικασίας και των εκπαιδευτικών πρακτικών.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ

Βαγγέλης ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ, ΕΚΠΑ

Τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια σημαντική ιστοριογραφική παραγωγή για την ανώτατη εκπαίδευση, με έμφαση στα παλαιότερα πανεπιστήμια της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, είτε από τον χώρο της ιστορίας της εκπαίδευσης είτε στο πλαίσιο ευρύτερων μελετών για την πρόσφατη ελληνική ιστορία. Εκκινώντας από τη συγκεκριμένη, πολυσύνθετη, πολυεπίπεδη και κάποτε αποσπασματική ιστοριογραφική εικόνα της

ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης, η ανακοίνωση θα επισημάνει τις κύριες διαδρομές, τις προβληματικές, τα κεκτημένα και τις ελλείψεις της. Ιδιαίτερα θα θίξει ζητήματα αναφορικά με την ιστοριογραφική σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης με τις άλλες εκπαιδευτικές βαθμίδες και με τα ευρωπαϊκά παράλληλα. Θα αναφερθεί επίσης στους ιστοριογραφικούς τόπους που κυριάρχησαν αναφορικά με την «ιεράρχηση» των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων αλλά και συνολικά με τη συμβολή της ανώτατης εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του ελληνικού κράτους. Τέλος, θα επιχειρήσει να διατυπώσει σκέψεις και προτάσεις για μια συνθετική ιστορία της ανώτατης εκπαίδευσης στο ελληνικό κράτος με βάση το σημερινό επίπεδο της βιβλιογραφικής και αρχειακής υποδομής, καθώς και τα γενικότερα ερωτήματα και τις κατευθύνσεις της σύγχρονης ελληνικής ιστοριογραφίας.

ΙΣΤΟΡΙΑ: ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΑΛΛΑ ΜΗΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ;
ΠΑΝΤΩΣ, «Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΛΙΓΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ, ΕΥΤΥΧΩΣ»

Παναγιώτης ΚΙΜΟΥΡΤΖΗΣ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Μαρία ΜΑΤΟΥΣΗ, M.Phil. Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Είναι θέμα μάλλον επιλυμένο, μέσα από 130χρονη διαπραγμάτευση: η Ιστορία της Εκπαίδευσης αποτελεί πεδίο ειδικό ως προς τον θεσμό που εξετάζει, αλλά όχι ξεχωριστό ως προς την μεθοδολογία με την οποία τον εξετάζει. Η αντίληψη ότι η παιδαγωγική διάσταση της εκπαίδευσης επιτρέπει στην Ιστορία της Εκπαίδευσης έναν ιδιαίτερο και αποκομμένο τρόπο ανάπτυξης, βρήκε πολέμιους από την αρχή της «νομιμοποίησης» του πεδίου. Και σήμερα βρισκόμαστε σε ένα στάδιο της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο οποίο κυρίαρχο ζητούμενό της είναι να παραμένει συνδεδεμένη με τις αναζητήσεις και τις πραγματώσεις της νέας πολιτικής ιστορίας, της κοινωνικής ιστορίας και της πολιτισμικής και διανοητικής ιστορίας, καθώς και με τον γενικότερο επιστημολογικό προβληματισμό για την φύση και τον κοινωνικό ρόλο της ιστορικής γνώσης. Γι' αυτό και η παρούσα ανακοίνωση καταπιάνεται με έναν τρέχοντα προβληματισμό της ιστοριογραφίας, τον οποίο μεταφέρει και προσπαθεί να εξετάσει στο πλαίσιο της Ιστορίας της Εκπαίδευσης.

Η επαγγελματοποίηση των ιστορικών σπουδών σήμανε για τη δουλειά του Ιστορικού έναν κάθετο διαχωρισμό μεταξύ επιστημονικού και λογοτεχνικού λόγου. Με συνεισφορά της «γλωσσικής στροφής» και του μετα-

μοντερνισμού, οι ιστοριογραφικές και οι λογοτεχνικές αφηγήσεις άρχισαν να αλληλο-εξετάζονται και πάλι. Στα τέλη του 20ού αι. και μετά την «αφηγηματική στροφή», το *storytelling* εξαπλώθηκε σε όλα τα πεδία και περιέπλεξε ακόμη περισσότερο την σχέση έλξης-άπωσης Ιστορίας και Λογοτεχνίας. Σήμερα, Λογοτέχνες συνυφαίνουν ιστορικά πρόσωπα ή/και γεγονότα στην πλοκή των Ιστορικών Μυθιστορημάτων τους «κατόπιν έρευνας». Ιστορικοί πειραματίζονται με οπτικές μορφές και θέματα μέχρι πρότινος αποκλειστικώς λογοτεχνικά. Εφόσον λοιπόν Ιστορία και Λογοτεχνία αφηγούνται, μήπως ο τρόπος που καθεμία χτίζει την αφήγησή της δεν διαφέρει και όσο πολύ νομίζουμε από τον αντίστοιχο τρόπο της άλλης;

Αυτό είναι το θεωρητικό πλαίσιο, από το οποίο απορρέουν δύο ειδικότερα ερωτήματα: τι ακριβώς πιστεύουν Ιστορικοί και Λογοτέχνες για την σχέση Ιστορίας και Λογοτεχνίας; Πώς θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε τις απόψεις τους με βάση ζητήματα τα οποία θίγουν και στα οποία προσπαθούν να απαντήσουν; Για να προσεγγισθούν τα ερωτήματα αυτά είναι ανάγκη να προστρέξουμε στις διατυπωμένες απόψεις, τόσο από Ιστορικούς όσο και από Λογοτέχνες. Αμφότερες τις απόψεις: άμεσες και έμμεσες. Επιχειρούμε, δηλαδή, στο άρθρο αυτό να «ακούσουμε» τους σύγχρονους Ιστορικούς και Μυθιστοριογράφους καθώς περιγράφουν τον τρόπο της δουλειάς τους, καθώς αναδεικνύουν τις σκοπιμότητες που υπηρετούν γράφοντας, καθώς αποκαλύπτουν την «μαστορική» τους. Στην συνέχεια οι απόψεις τους συγκρίνονται και εξετάζονται από την οπτική γωνία του ιστοριογραφικού πεδίου.

Επιγραμματικά - και προς το παρόν - οι Ιστορικοί φαίνεται πως τείνουν να συμφωνήσουν στα εξής: α) η αισθητική όχι μόνο δεν μπορεί να αποκλειστεί από την ιστορική αφήγηση, αλλά είναι ζητούμενο (Ιστορικών και κοινού), αλλά β) η *επιστημονικότητα* μίας ιστορικής αφήγησης δεν μπορεί να κρίνεται με όρους «λογοτεχνικότητας» (με την έννοια της γλωσσοτεχνικής δυνατότητας). Ιστορικοί και Λογοτέχνες αφηγούνται, αλλά, γ) οι πειθαρχίες που επιβάλλει και οι ελευθερίες που επιτρέπει κάθε πεδίο στους εκπροσώπους του καθορίζουν την πρακτική και των μεν και των δε, η οποία διαφέρει και ως προς την μέθοδο και ως προς την σκοπιμότητα. Και, εντέλει, δ) διαφοροποιεί και το αποτέλεσμα της δουλειάς τους. Σε αυτό συμφωνούν και Λογοτέχνες.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ (19^{ΟΣ}-20^{ΟΣ} ΑΙΩΝΕΣ): ΠΕΡΙΟΔΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Παντελής ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αντικείμενο της εισήγησης είναι η ανάλυση της ελληνικής εκπαίδευσης, τους 19ο και 20ό αιώνες, από συγκριτική σκοπιά. Θα επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με το Γερμανικό, το Γαλλικό και το Αγγλικό, με εργαλείο την περιοδολόγηση της εκπαιδευτικής τους ιστορίας που πρότεινε ο Fritz Ringer. Επιλέξαμε την περιοδολόγηση του Ringer γιατί εδράζεται σε ένα καλά επεξεργασμένο εννοιολογικό πλαίσιο και μία ευρέως αποδεκτή τεκμηριωμένη πραγματολογικά έρευνα.

Ο Ringer διακρίνει τρεις περιόδους στην ιστορία της εκπαίδευσης των προαναφερθεισών χωρών με βάση τα εξής τρία κριτήρια:

Α. Η μαζικότητα: παραπέμπει στο ποσοστό μιας ηλικιακής ομάδας που πάει σχολείο.

Β. Η προοδευτικότητα. Παραπέμπει σ' αυτό που ονομάζουμε σήμερα ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στο σχολείο.

Γ. Η κατάτμηση. Αυτή είναι δύο ειδών, κάθετη και οριζόντια. Η κάθετη αναφέρεται στη δυνατότητα μετάβασης από τη μία βαθμίδα στην άλλη. Η οριζόντια αναφέρεται στην ύπαρξη ενός ή περισσότερων σχολικών δικτύων τα οποία προορίζονται για διαφορετικά κοινά ανάλογα με την κοινωνική προέλευση των γονέων.

Σε ό,τι αφορά τις προτεινόμενες τρεις περιόδους:

Α. Η πρώτη εκτείνεται από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα και μπορεί να αποκληθεί πρώιμη βιομηχανική φάση.

Β. Έπεται μία περίοδος υψηλής εκβιομηχάνισης, η οποία αρχίζει στη δεκαετία του 1860 και ολοκληρώνεται γύρω στα 1930.

Γ. Η τρίτη περίοδος, της ύστερης εκβιομηχάνισης, δρομολογείται στη δεκαετία του 1930 και υφίσταται μέχρι τις μέρες μας.

Με βάση το παραπάνω σχήμα θα δείξουμε ότι η ελληνική εκπαίδευση εμφανίζει μία τελείως διάφορη διαδρομή μέχρι τουλάχιστον τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Με δύο κουβέντες, αρχικά είναι πολύ πιο μαζική και προοδευτική και λιγότερο κατατμημένη από ό,τι η εκπαίδευση άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και το 1981, συνεχίζει να μην είναι κατατμημένη, ωστόσο είναι λιγότερο μαζι-

κή και λιγότερο προοδευτική.

Η ανάγνωση που προτείνουμε είναι διαφορετική από τις προταθείσες μέχρι σήμερα, ιδιαίτερα αυτή του Κωνσταντίνου Τσουκαλά, η οποία, αν και έχει αμφισβητηθεί συχνά τα τελευταία χρόνια, συνεχίζει να παραμένει κυρίαρχη και να διαπερνά αρκετές αναλύσεις.

Η ιστορική «απόκλιση» της ελληνικής εκπαίδευσης από τις αντίστοιχες δυτικοευρωπαϊκές, και μάλιστα για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, ξενίζει, πολύ δε περισσότερο όταν οι πρωτεργάτες της, καθόλη την υπό διερεύνηση περίοδο, επικαλούνταν το/ και αναφέρονταν στο πρότυπο δύο κυρίως χωρών, της Γερμανίας, κατά πρώτον, και της Γαλλίας, κατά δεύτερον.

Θα αποδώσουμε την προαναφερθείσα απόκλιση σε δύο λόγους: το ιστορικό πλαίσιο συγκρότησης της ελληνικού εθνικού-κράτους και την κατίσχυση μίας συντηρητικής, δυτικοσπουδαγμένης, κυρίως γερμανοσπουδαγμένης, ελίτ, η οποία επικαλούμενη το δυτικοευρωπαϊκό πρότυπο, συχνά αγνοώντας το, και με στόχο να διαιωνίσει την δική της εξουσία, συνέβαλε τα μέγιστα στη διατήρηση ενός κλειστού εκπαιδευτικού συστήματος, ιδιαίτερα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Δημήτρης Κ. ΜΑΥΡΟΣΚΟΥΦΗΣ, Α.Π.Θ.

Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στο status της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στα ελληνικά πανεπιστήμια, τόσο ως ακαδημαϊκού διδακτικού αντικειμένου όσο και ως μεθόδευσης της διδασκαλίας. Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός της ανακοίνωσης είναι διπλός: αφενός η γενική περιγραφή των περιεχομένων του μαθήματος στα τμήματα / σχολές όπου διδάσκεται το μάθημα σε προπτυχιακό επίπεδο, και αφετέρου θέματα σχετικά με τη διδασκαλία του, όπως αυτά προσδιορίζονται από την Πανεπιστημιακή Διδακτική (University Teaching).

Η ανακοίνωση αποτελείται από τρία κυρίως μέρη:

Στο πρώτο μέρος της επιχειρείται, με βάση τους οδηγούς σπουδών των Φιλοσοφικών και των Παιδαγωγικών Σχολών, καθώς και άλλων Τμημάτων, όπως Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής ή Πολιτικών

και Κοινωνικών Επιστημών, η συνοπτική χαρτογράφηση της κατάστασης αναφορικά με τα περιεχόμενα των σχετικών μαθημάτων σ' αυτές. Κατά την παρουσίαση των πραγματολογικών δεδομένων λαμβάνονται υπόψη οι επιστημολογικές εξελίξεις στο πεδίο της ιστοριογραφίας γενικά και της παιδαγωγικής / εκπαιδευτικής ιστοριογραφίας ειδικά, ενώ παράλληλα αξιοποιούνται και συγκριτικά στοιχεία από ξένα ομοειδή πανεπιστημιακά τμήματα.

Στο δεύτερο μέρος παρατίθενται και σχολιάζονται τα κυριότερα ευρήματα δύο αδημοσίευτων ερευνών, που πραγματοποίησε πριν από τρία χρόνια ο γράφων. Στην πρώτη, που διεξήχθη με το εργαλείο του ερωτηματολογίου και δείγμα δέκα (10) διδάσκοντες και διδάσκουσες σε πανεπιστημιακά τμήματα, εξετάζονται ο τίτλος και τα περιεχόμενα του μαθήματος, καθώς και οι απόψεις τους αναφορικά με τους σκοπούς του μαθήματος, τα μέσα και τις μορφές διδασκαλίας, τις στάσεις, τις δυσκολίες και τους τρόπους αξιολόγησης των φοιτητών και των φοιτητριών τους στο μάθημα. Με τη δεύτερη, στην οποία επίσης χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο το ερωτηματολόγιο σε δείγμα τετρακοσίων δύο (402) φοιτητών και φοιτητριών της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., από τα Τμήματα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλολογίας κυρίως, διερευνώνται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σε σχέση με το μάθημα κορμού «Σταθμοί στην Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης – ΙΕΑ 500 Ι», οι μαθησιακές εμπειρίες και οι επιδόσεις τους, ο βαθμός στον οποίο είναι ενημερωμένοι για το διαθέσιμο διδακτικό υλικό (κυρίως ηλεκτρονικό), καθώς και οι εκτιμήσεις τους για τους σκοπούς διδασκαλίας και τη χρησιμότητα του μαθήματος.

Στο τρίτο μέρος εκτίθενται στρατηγικές που αξιοποιεί ο γράφων από το ακαδημαϊκό έτος 2011 – 2012 κατά τη διδασκαλία του μαθήματος στο πλαίσιο της γνωστής ως «μετασχηματίζουσας μάθησης», καθώς και τα πρώτα συμπεράσματα από την εφαρμογή των σχετικών στρατηγικών.

Η ανακοίνωση ολοκληρώνεται με σκέψεις και προτάσεις, υπό το πρίσμα των απαιτήσεων της σύγχρονης Πανεπιστημιακής Διδακτικής, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας της Ιστορίας της Εκπαίδευσης, κυρίως ως μαθήματος που απευθύνεται σε μεγάλα

ακροατήρια. Ειδικότερα, προτείνεται το μοντέλο του κριτικού διαλόγου στο πλαίσιο της κριτικής διδασκαλίας και επισημαίνονται τα πλεονεκτήματα της εφαρμογής του στα ακροατήρια αυτά.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΕΒΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Γιάννης ΜΠΕΤΣΑΣ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Με την παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται να διερευνηθούν οι βασικοί άξονες στην άσκηση της εκπαιδευτικής πολιτικής στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια υπό το φως των στοιχείων που προκύπτουν από τη μελέτη ντοκουμέντων σχετικών με την αμερικανική βοήθεια στην Ελλάδα τη συγκεκριμένη περίοδο. Πρόκειται για την κατάθεση νέων δεδομένων, τα οποία δεν έχουν ακόμη ενσωματωθεί στη συζήτηση για τη μεταπολεμική εκπαιδευτική ιστορία του τόπου μας, αν και προσδιορίζουν μια σημαντική συνιστώσα στη διαμόρφωση ορισμένων τομέων της εκπαιδευτικής πολιτικής στις δεκαετίες 1950 και 1960 και, ενδεχομένως, εμπλουτίζουν τα παραδεδομένα ερμηνευτικά σχήματα της «εξαρτημένης ανάπτυξης» και της «μεταρρύθμισης - αντιμεταρρύθμισης».

Στην ιστορική εκείνη καμπή, όταν η υπαρξιακή ανασφάλεια του αστικού κράτους επικαθόριζε ως αδιαπραγμάτετο κριτήριο πατριωτισμού τον αντικομμουνισμό, κάθε έκφανση της εκπαιδευτικής διαδικασίας κλήθηκε να συμβάλλει σε μια ανάλογη πολιτική κοινωνικοποίηση. Ωστόσο, παράλληλα με την περιθωριοποίηση όποιου στοιχείου θεωρούνταν ότι αλλοιώνει το ανθρωπιστικό ιδεώδες της αγωγής και το ελληνοχριστιανικό πρόταγμα της (τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση – δημοτική γλώσσα), φαίνεται να υιοθετήθηκε, παράλληλα, και στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ένα αρκετά διαφορετικό μοντέλο απώθησης του «κομμουνιστικού κινδύνου». Πρόκειται για το γενικότερο σχέδιο που εκπορεύτηκε από την αντίληψη που εξέφραζε η αμερικανική βοήθεια μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και στο πλαίσιο του ψυχρού πολέμου πως η ενίσχυση των θεσμών κοινωνικής πρόνοιας και η συντεταγμένη εμπλοκή των χαμηλών εισοδηματικών στρωμάτων στην παραγωγική

διαδικασία αποτελούσαν τα σημαντικότερα εχέγγυα για την κοινωνική ενσωμάτωση και τη θωράκιση της αστικής δημοκρατίας. Από τη σκοπιά της εκπαίδευσης, τα σχετικά αρχεία των υπηρεσιών της αμερικανικής βοήθειας αναδεικνύουν πως η θέση αυτή υπηρετήθηκε κυρίως μέσα από την ανάπτυξη της κατώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, την προώθηση του αλφαριθμητισμού, την εκπαίδευση αριστείας και την ενσωμάτωση μειονοτικών ομάδων μέσω μοντέλων και πρακτικών που είχαν γνωρίσει επιτυχία στις ΗΠΑ. Στη βάση των δεδομένων αυτών, φαίνεται πως η ελληνική εκπαίδευση στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια κλήθηκε να συμβάλει στην προτεραιότητα του αντικομμουνισμού μέσω συμπληρωματικών, αντικρουόμενων πολλές φορές, εκπαιδευτικών στρατηγικών, και να υπηρετήσει αμφιλεγόμενες προοπτικές για τη χώρα: αυτές της στρεβλής και της εξαρτημένης ανάπτυξης.

ΕΘΝΙΚΑ ΔΡΑΜΑΤΑ, ΤΡΑΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΑ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (1974-2011): ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΙΩΠΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΨΙΘΥΡΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Σήφης ΜΠΟΥΖΑΚΗΣ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Στην παραπάνω ανακοίνωση θα εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στα σχολικά βιβλία ιστορίας της Στ' Δημοτικού Σχολείου κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο (1974 – Σήμερα). Συγκεκριμένα, θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε και να σχολιάσουμε κείμενα στα παραπάνω βιβλία {πρόκειται για τα βιβλία του Ε. Καφενζή «Ιστορία των νεότερων χρόνων» (1978), Γ. Παπαγρηγορίου κ.ά. «Στα νεότερα χρόνια» (1997), Μ. Ρεπούση κ.ά. «Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια» (2006) και Ι. Κολιόπουλου κ.ά. «Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου» (2012)} που αφορούν σε δύο «εθνικά δράματα» (τραγωδία της Σμύρνης (1922) και τραγωδία της Κύπρου (1974)) και δύο «εθνικά θαύματα» την επανάσταση του 1821 και την εθνική αντίσταση.

Με μια συνδυαστική εφαρμογή των μεθόδων:

- (α) Κριτικής ανάλυσης λόγου (Fairclough),
 - (β) Ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένων (Mayring) και
 - (γ) Ιστορικής – συγκριτικής ανάλυσης (Α. Καζαμίας),
- και με τη βοήθεια ενός θεωρητικού πλαισίου που αφορά στη σχολική ιστορία και το έθνος, θα επιχειρήσουμε αφενός μεν μια σύντομη αποτί-

μηση της μέχρι σήμερα βιβλιογραφικής παραγωγής ως προς το συγκεκριμένο πεδίο και αφετέρου να σχολιάσουμε τα συγκεκριμένα κείμενα που εμπεριέχονται στα προαναφερθέντα βιβλία σχολικής ιστορίας και αφορούν στα παραπάνω «δράματα» και «θαύματα». Τα κείμενα θα αναλυθούν στο συγκεκριμένο ιστορικό τους πλαίσιο και σε σχέση με την ασκούμενη εκπαιδευτική πολιτική των χρονικών περιόδων στις οποίες αυτά κυκλοφορούν (τα δύο σε περιόδους διακυβέρνησης από τη Ν.Δ., το ένα με κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ και το τελευταίο με τη συγκυβέρνηση Ν.Δ., ΠΑ.ΣΟ.Κ, ΔΗΜ.ΑΡ).

ΞΑΝΑΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΣΗΜΕΡΑ ΤΗ «ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ»

Χαράλαμπος ΝΟΥΤΣΟΣ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εισήγηση αναλύει τις σιωπηρές θεωρητικές και ιδεολογικές προκείμενες του βιβλίου υπό το φως των σημερινών θεωρητικών και εμπειρικών επεξεργασιών στην Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Η «ΜΕΤΑ-ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ» ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ (1980-2011)

Ανθή Κ. ΠΡΟΒΑΤΑ, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Στα πλαίσια του προβληματισμού σχετικά με τις αλλαγές στην εκπαίδευση τις οποίες προκάλεσαν τόσο η παγκοσμιοποίηση στην οικονομία όσο και οι αλλαγές στην διεθνή παραγωγική διαδικασία, θα κινηθεί η εργασία αυτή. Ειδικότερα θα ασχοληθεί με τις αλλαγές που υφίσταται ή πρόκειται να υποστεί το τμήμα εκείνο της εκπαίδευσης, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την αγορά. Παλαιότερα θεωρούσαμε ότι η Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την αγορά. Σήμερα, στα πλαίσια των αποφάσεων της Ε.Ε., όλες οι μορφές «μετα-υποχρεωτικής» εκπαίδευσης συνδέονται άμεσα με την αγορά, αφού και η Τριτοβάθμια Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από την Ε.Ε. ως Επαγγελματική Εκπαίδευση. Επομένως θα ασχοληθούμε με τις επιχειρούμενες αλλαγές-μεταρρυθμίσεις στην «μετά-υποχρεωτική» εκπαίδευση σε σχέση με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές αποφάσεις αλλά και τις αλλαγές στον διεθνή χώρο.

Με το σχετικό θέμα, δηλαδή τη σχέση των ελληνικών μεταρρυθμίσεων με τις ευρωπαϊκές αποφάσεις, έχουν ασχοληθεί πολλοί συγγραφείς στον ελληνικό χώρο. Επίσης υπάρχουν μελέτες στην ελληνική ιστοριογραφία, οι οποίες ασχολούνται με τον ρόλο που η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση έπαιξε στην Ελλάδα και κάνουν σχολαστική κριτική στις εκάστοτε επιχειρούμενες μεταρρυθμίσεις. Τέλος, σημαντικές μελέτες αναφέρονται στις ευρωπαϊκές θέσεις και συνδέουν το θέμα της ΤΕΕ με τις ευρωπαϊκές αποφάσεις για την εκπαίδευση. Σημαντικό είναι επίσης ό,τι έχει συζητηθεί στις συνεδριάσεις της Βουλής κατά τη διάρκεια ψήφισης σχετικών νόμων αλλά και οι προεκλογικές θέσεις των κομμάτων.

Η δική μας εργασία, ξεκινώντας από το 1981, χρόνο ένταξης στην τότε ΕΟΚ, προσπαθεί να αναλύσει κάποιες πτυχές τόσο των επιχειρούμενων στην Ελλάδα μεταρρυθμίσεων όσο και των ευρωπαϊκών αποφάσεων στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και των διεθνών αλλαγών στην παραγωγική διαδικασία. Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές μελέτες για τις επιδράσεις που υφίσταται αλλά και πρόκειται να υποστεί γενικά, τόσο το περιεχόμενο όσο και η δομή των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών του δυτικού κόσμου από τις αλλαγές στην οικονομία και την εργασία. Η πλευρά αυτή, δηλαδή η σύνδεση των αλλαγών στην ελληνική εκπαίδευση (μετά-υποχρεωτική) με τον διεθνή χώρο και ειδικότερα με τις αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία και παραγωγική διαδικασία, κατά την άποψή μας δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς και επομένως αυτό το κενό θα προσπαθήσει να καλύψει συνοπτικά η παρούσα εργασία.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Μαρία ΡΕΠΟΥΣΗ, Α.Π.Θ.

Ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός, το ίδιο το κίνημα, οι ιδέες του, οι πρωτεργάτες του, οι συλλογικότητες μέσα από τις οποίες εκφράστηκε, έχει απασχολήσει σημαντικά την ιστοριογραφία της ελληνικής εκπαίδευσης. Στο επίκεντρο του σχετικού ερευνητικού ενδιαφέροντος παραμένει κυρίως αφενός το γλωσσικό και αφετέρου το γενικό μεταρρυθμιστικό έργο των δημοτικισμών της εκπαίδευσης για τα οποία καταγράφονται αξιόλογες αφηγήσεις. Στη σκιά αν όχι στο σκοτάδι παραμένουν ωστόσο

ζητήματα που αναφέρονται σε άλλα σχολικά μαθήματα και που ενδεχομένως δίδαξαν τους εκπαιδευτικούς δημοτικιστές ή και τους έκαναν να βαδίσουν αντίπαλες πορείες. Παραμένει με άλλα λόγια αποσιωπημένη η διάσταση της δημοτικιστικής πολυφωνίας ή και της ποικιλίας του δημοτικισμού.

Η παρούσα ανακοίνωση επιθυμεί να φωτίσει ένα ανάλογο ζήτημα και συγκεκριμένα τη σχέση του εκπαιδευτικού δημοτικισμού με τη σχολική ιστορία. Είχαν αλήθεια άποψη οι δημοτικιστές για τη σχολική ιστορία και ποια ήταν αυτή; Τι ακριβώς πρέσβευαν; Ποιες ήταν οι βασικές τους επιρροές; Πώς συνομιλούσαν με τις απόψεις τους για τη γλώσσα και πώς εντάσσονταν στη θεώρηση του σχολείου εργασίας; Σε τι διαφοροποιούνταν από την επίσημη και καθιερωμένη ιδεολογία; Ποια ήταν η απήκηση που είχαν οι προτάσεις τους τόσο στο εσωτερικό του κινήματός τους όσο και στους αντιπάλους του; Ποιες ήταν οι αντίθετες απόψεις;

Με αφετηρία τα παραπάνω ερωτήματα, η ανακοίνωση παρακολουθεί τις διαδρομές των απόψεων, καταγράφει τα σημεία αιχμής και καταλήγει στις συγκρούσεις τους που κορυφώνονται στο μέσον της δεκαετίας του 1920.

Υποστηρίζω ότι η δημοτικιστική σκέψη στο στενό της πυρήνα είναι πρωτοποριακή για τα δεδομένα της εποχής της και ολοκληρωμένη καθώς αγγίζει τρία βασικά ζητούμενα που παραμένουν προβληματικά μέχρι και σήμερα: το σκοπό της ιστορίας, το περιεχόμενο και τις μεθόδους διδασκαλίας. Στο ζήτημα του σκοπού, οι δημοτικιστές επιχειρούν να εισαγάγουν το ζητούμενο της ιστορικής σκέψης των παιδιών. Στο ζήτημα του περιεχομένου αναφέρονται στον πολιτισμό ως κεντρική κατηγορία του μαθήματος, ενώ στα θέματα της μεθόδου ψηλαφούν περιβάλλοντα διερευνητικής μάθησης. Οι απόψεις αυτές συναντούν σημαντικές αντιδράσεις, κυρίως αυτές που αγγίζουν το έθνος και την ιστορία του ως κεντρική κατηγορία της ιστορικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Οι αντιδράσεις αυτές πολλαπλασιάζονται αφενός στο περιβάλλον της κυκλοφορίας νέων, ιστορικών υλιστικών, αντιλήψεων που απειλούν τις εθνικές αναγνώσεις της ελληνικής ιστορίας και αφετέρου ανάσχεσης του εκσυγχρονιστικού ρεύματος και επιστροφής στα πάτρια που καταγράφεται στη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Οι αντιδράσεις καταγράφονται ωστόσο όχι μόνον στο στρατόπεδο των καθαρολόγων αλλά και στο δημοτικιστικό,

το οποίο και θα μας απασχολήσει στο πλαίσιο αυτής της ανακοίνωσης. Κορυφώνονται στο πλαίσιο της μαρσαλειακής διένεξης, το 1925, όταν η Ρόζα Ιμβριώτη επιχειρήσει να διευρύνει τον εθνικά ορθό τρόπο διδασκαλίας της ελληνικής επανάστασης, θέτοντας το ζήτημα των κοινωνικών τάξεων και προβληματοποιώντας τον καθολικό χαρακτήρα της επανάστασης του Εικοσιένα. Τα Μαρσαλειακά γίνονται μ' αυτόν τον τρόπο η αφορμή για τη διατύπωση εναλλακτικών ή και αντίπαλων απόψεων για το μάθημα της ιστορίας, οι οποίες εκφράζονται αρχικά στο στρατευμένο δημοτικιστικό περιοδικό *Εργασία*. Οι αντιδρώντες δηλώνουν ότι ακολουθούν το *συγχρονισμό* σε όλα τα μαθήματα εκτός από το μάθημα της ιστορίας. Ειδικά γι' αυτό το μάθημα, υποστηρίζει μια πρώτη μετριοπαθής άποψη, δεν είναι ακόμα η ώρα. Η Ελλάδα έχει ανοικτά εθνικά θέματα, χρειάζεται συνεπώς *παλληκάρια* που μπορούν να την υπερασπίσουν στα πεδία των μαχών. Αυτά τα παλληκάρια διαμορφώνονται μέσα από μια σχολική ιστορία των μαχών, των ηρώων και των πολέμων, μια εθνική ιστορία όπως την δίδασκαν και συνεχίζουν να την διδάσκουν οι δάσκαλοι στα σχολεία. Η ιστορία που προτείνεται από τους δημοτικιστές, η *συγχρονισμένη* όπως την αποκαλούν ιστορία, θεωρείται αντίπαλο είδος αυτής της εθνικής ιστορίας. Για κάποιους από τους δασκάλους μάλιστα, η πρόταση των δημοτικιστών δεν είναι απλώς ένα αντίπαλο είδος στην εθνική ιστορία αλλά η ίδια η άρνηση της ιστορίας.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Λαμπρινή ΣΚΟΥΡΑ, ΕΚΠΑ

Για το ζήτημα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και ιδιαίτερα της κατάρτισης των ελλήνων δασκάλων και διδασκαλισσών υπάρχει πληθώρα κειμένων και αναφορών από το 19ο αιώνα μέχρι σήμερα. Μάλιστα, μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα οι σχετικές αναφορές και προσεγγίσεις περιλαμβάνονται σε γενικότερα κείμενα για την εκπαίδευση καθώς και στην ύλη των γενικών «ιστοριών» της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Επίσης, οι περισσότερες δημοσιεύσεις και μονογραφίες περιορίζονται στη γραμμική παράθεση πληροφοριών, ενώ από τη μεταπολίτευση και μετά προχωρούν σε μια ερμηνευτική και συγκριτική προσέγγιση στο χώρο και το χρόνο. Ακόμη, κατά τα τελευταία χρόνια είναι ευκολότερη η πρόσβαση σε πρωτογενείς πηγές (ψηφιοποίηση αρχείων, πρακτικών, περιοδικών κ.λπ.), γεγονός που παρέχει τη δυνατότητα για επιβεβαίωση της πληροφορίας. Στην εισήγησή μας θα εστιάσουμε το

ενδιαφέρον μας σε μια φαινομενολογική καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση κειμένων που αφορούν το παραπάνω ζήτημα, ξεκινώντας από τη διδακτορική διατριβή του παιδαγωγού Θ. Κάστανου (1919) μέχρι τις μέρες μας.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Χρήστος ΤΖΗΚΑΣ, Α.Π.Θ.

Δημ. Φ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, Α.Π.Θ.

Οι επιστήμες έχουν την ιστορία τους. Γεννιούνται, αναπτύσσονται και αποκτούν τα χαρακτηριστικά τους μέσα σε συγκεκριμένα χωροχρονικά πλαίσια, κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικο-ιδεολογικές συνθήκες. Η Ιστορία της Εκπαίδευσης καθιερώθηκε στην Ελλάδα ως αυτόνομος επιστημονικός κλάδος μόλις τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, καθώς την περίοδο αυτή αποτέλεσε αντικείμενο διδασκαλίας και έρευνας σε πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα της χώρας, ενώ συστάθηκε και η πρώτη επιστημονική εταιρεία των ιστορικών της εκπαίδευσης.

Η κάπως συστηματική, ωστόσο, ενασχόληση Ελλήνων λογίων και δασκάλων με το εκπαιδευτικό παρελθόν εντοπίζεται ενάμιση περίπου αιώνα πιο πριν, τη δεκαετία του 1860. Δεν πρόκειται βέβαια για μια πνευματική παραγωγή, η οποία προέρχεται από επαγγελματίες του χώρου, αλλά για μια ιστοριοδιφικού και πληροφοριακού χαρακτήρα Ιστορία, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στην 'ιστορία των γραμμάτων', των λογίων και των σχολείων.

Οι εργασίες που είδαν το φως της δημοσιότητας στις τρεις πρώτες δεκαετίες από την απελευθέρωση (1830-1860), με αντικείμενο την εκπαίδευση και την ελληνική παιδεία, μετριούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού και διαπερνούνται από μια ενιαία αντίληψη. Οι εργασίες αυτές, είτε πρόκειται για γενικότερες μελέτες είτε για την ιστορία συγκεκριμένων σχολείων, εστιάζουν στη συμβολή των σχολείων και των δασκάλων της περιόδου του Διαφωτισμού στην προετοιμασία της επανάστασης.

Τις επόμενες τρεις δεκαετίες (1860 - 1890) παρατηρείται μια πύκνωση των σχετικών εργασιών, αλλά και μια διεύρυνση του χρονικού ορίζοντα

τόσο προς απώτερες περιόδους όσο και στην εκπαίδευση του ελληνικού κράτους και του εξωκρατικού Ελληνισμού κατά το 19ο αιώνα. Οι σχετικές εργασίες μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες:

Η πρώτη - και κυρίαρχη - θεματική κατηγορία εργασιών της περιόδου αυτής επιχειρεί να 'αποκαταστήσει' τη συνέχεια και την ενότητα του έθνους στο επίπεδο των γραμμάτων που διακονούνται κυρίως από τα σχολεία και τους δασκάλους, απαντώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στα προτάγματα όμορων και -κατά κανόνα- ανταγωνιστικών εθνοτήτων.

Μια δεύτερη κατηγορία εργασιών εστιάζει το ενδιαφέρον της στην εξέταση της πορείας της οργανωμένης - θεσμικής εκπαίδευσης και υποδεικνύει τις μεταρρυθμίσεις που επείγουν, προκειμένου να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό σύστημα.

Η τρίτη κατηγορία, η οποία κάνει την εμφάνισή της στο τέλος της περιόδου που μελετούμε, σχετίζεται με τις ανάγκες της διδασκαλίας στις σχολές μόρφωσης των δασκάλων των μαθημάτων: 'Ιστορία της Παιδαγωγικής', 'Ισχύουσα Εκπαιδευτική Νομοθεσία' και, εμμέσως, Ιστορία του νεοελληνικού σχολείου.

Σκοπός της εισήγησης είναι να αναδείξει τους σταθμούς και το χαρακτήρα της ιστοριογραφικής παραγωγής των χρόνων αυτών, τα βαθύτερα κίνητρα που ωθούν τους συγγραφείς να ενασχοληθούν με τις συγκεκριμένες θεματικές, το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται η συγγραφική δραστηριότητα της περιόδου 1830-1860 και η έξαρση της περιόδου 1860-1890 και, τέλος, να προταθούν πιθανές ερμηνείες του φαινομένου.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ. ΤΟ 'ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ' ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1926-2012): ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Βασίλης Α. ΦΟΥΚΑΣ, Α.Π.Θ.

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης διανύει φέτος το 86ο έτος της διαδρομής του στην πορεία της ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης. Παρακολουθώντας κανείς την παρουσία αυτή στην ευρύτερη ιστοριογραφία της νεοελληνικής εκπαίδευσης, παρατηρεί ότι πολλές φορές

απουσιάζουν εντελώς ή κατέχουν ελάχιστο χώρο οι αναφορές σε αυτό σε αντίθεση με τις αντίστοιχες αναφορές στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, διακρίνεται μία στροφή του ερευνητικού ενδιαφέροντος και προς το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με την εκπόνηση διδακτορικών διατριβών, την έκδοση επετειακών τόμων και τη διοργάνωση Συνεδρίων, Συμποσίων ή Ημερίδων. Για την ιστορία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης συνολικά ή επιμέρους πανεπιστημιακών Τμημάτων και Σχολών του η ιστοριογραφική παραγωγή έχει να επιδείξει, τα τελευταία χρόνια, έργα υψηλής ποιότητας, αλλά περιορισμένης ποσότητας. Οι εκδόσεις αυτές μπορούν να διακριθούν σε συλλογές νομοθετικών κειμένων, σε επετειακούς τόμους, που είναι και οι περισσότερες, και, τέλος, σε μονογραφίες, οι οποίες ερευνούν ζητήματα αναφορικά με τους πανεπιστημιακούς δασκάλους, τον φοιτητικό πληθυσμό και τα προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου.

Βασικός στόχος, επομένως, της παρούσας εισήγησης είναι να αποτυπωθούν οι σημαντικοί σταθμοί της ιστορίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, να καταγραφεί ο ιστορικός του ρόλος στην ελληνική Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση διαχρονικά και να δοθεί έμφαση στις προοπτικές που διαγράφονται για τη μελλοντική έρευνα.

Στο πλαίσιο αυτό η παρούσα εισήγηση επιχειρεί:

- α) Να καταγράψει και να ταξινομήσει τα κείμενα που αφορούν στην ιστορία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από το 1926, έτος ίδρυσης και λειτουργίας του, έως σήμερα. Θα αναφερθούμε, δηλαδή, αρχικά στην έως σήμερα ερευνητική και βιβλιογραφική παραγωγή, στις επετειακές εκδηλώσεις και στις συνακόλουθες εκδόσεις.
- β) Να παρουσιάσει, κριτικά, και να αναλύσει τα κείμενα αυτά, εντάσσοντάς τα στις διάφορες ιστοριογραφικές σχολές.
- γ) Να αναδείξει τα επιστημονικά κενά προκειμένου να καλυφθούν από τους ιστορικούς του μέλλοντος.
- δ) Να προτείνει διαύλους επικοινωνίας μεταξύ φορέων της πόλης αλλά και μεταξύ των Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων που ασχολούνται ερευνητικά και ενδιαφέρονται για τα θέματα αυτά.
- ε) Να αναπτύξει προοπτικές κοινών ερευνητικών προγραμμάτων με στόχο τη σφαιρική προσέγγιση και ολοκληρωμένη ιστοριογραφική παρουσίαση της ελληνικής Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης.

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΤΗ ΘΡΑΥΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

Δημήτρης ΦΩΤΕΙΝΟΣ, ΕΚΠΑ

Η παρούσα εισήγηση αποτελεί μια θεωρητική συζήτηση σχετικά με τον τρόπο αναζήτησης της ιστορίας και της γραφής της. Επιχειρείται να καταδειχθούν τα όρια στην ερμηνευτική δυνατότητα της ιστορική αφήγησης, ενώ συνάμα τίθενται ζητήματα σχετικά με την επιστημολογική διάσταση του «ιστορούμενου». Μετά την έλευση του μεταμοντερνισμού και την ενσωμάτωση της «γλωσσολογικής στροφής» στην ιστορική αφήγηση - με το είδος των ερωτήσεων που τέθηκαν για το «γεγονός» καθαυτό, τον «ιστορικό», αλλά και γι' αυτή την ίδια τη «γραφή» - κατέστη προβληματικό, αφηρημένο και υπό διερεύνηση τόσο το υποκείμενο όσο και το αντικείμενο της ιστορικής έρευνας και αφήγησης και έχει γίνει σαφές ότι δεν μπορούμε πλέον να αναζητούμε τη «μία και μοναδική» αλήθεια στην ιστορία. Επιπλέον, ακόμα και ό,τι μπορεί να θεωρηθεί ως «αλήθεια», έστω για κάποιους, είναι μια «αλήθεια» υπό αίρεση, καθώς μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες μπορεί να λογιστεί ως τέτοια. Όμως, όπως σημειώνει emphaticά και εξ αρχής ο Paul Veyne, αν θέσουμε ερωτηματικά την πρόταση «σκοπός της επιστήμης της ιστορίας είναι να εξηγηθεί», τότε θα πρέπει να αναζητήσουμε απαντήσεις για κάθε όρο αυτής της πρότασης: τόσο για την επιστήμη (ποιοι περιορισμοί επιβάλλονται στη νομολογική αλλά και στην αξιακή όψη της) όσο και για το «εξηγητέο» (υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί να προκύψει). Κι αυτή η διάσταση είναι που διαφοροποιεί την επιστημονική ιστορική αφήγηση από άλλες - εναλλακτικές ιστορικές - αφηγήσεις: σε κάποιο βαθμό εμπλέκεται και η θεωρητική και μεθοδολογική συζήτηση στην ιστορική αφήγηση - συνεπώς η τελευταία αποκτά ένα διαφορετικό περιεχόμενο, ικανό να διαφοροποιήσει ακόμα και την άμεση εμπειρία του αναγνώστη - θεατή.

Παρά ταύτα, ακόμα κι αν δεχτούμε ότι οι υποθέσεις που γίνονται στην ιστορία έχουν χωροχρονικούς περιορισμούς, και αποφεύγοντας κάθε έννοια αιτιότητας στο πλαίσιο της αντιπραγματικής ιστορίας (*contre-factuelle histoire*), πώς μπορούμε να παράσχουμε μια ερμηνεία, δηλαδή, να αναδομήσουμε τη σχέση αιτίου-αιτιατού κατά τον παρελθόντα χρόνο, αν δεν έχουμε πρωταρχικώς αποδεχτεί μια εγγενώς αιτιοκρατική διασύνδεση των φαινομένων; Είναι, άραγε, αυτή η αιτιοκρατική διασύνδεση προάγγελος της ντετερμινιστικής προσήλωσης της ιστορίας

(και δη της στρουκτουραλιστικής); Συνεπώς, το ζήτημα που προκύπτει αναφέρεται στη σχέση της απιοκρατίας με την ερμηνεία μέσα από την ιστορική γραφή. Η ένταξη της θεωρίας μέσα σε αυτή τη σχέση είναι απροσχημάτιστη: δίκως τη θεωρία δεν μπορεί να υπάρξει ερμηνεία (τουλάχιστο στο πλαίσιο της επιστημονικής ιστορικής γραφής). Αν απουσιάσει η θεωρία, τότε η ερμηνεία θα είναι συμπτωματική και δεν θα σχετίζεται με θεμελιώδη σχέση αιτίου-αιτιατού. Επομένως, η ίδια η ύπαρξη της θεωρίας καθιστά ουσιωδώς απιοκρατική την όποια ερμηνεία που μπορεί να παράσχει η ιστορική αφήγηση (π.χ. είτε πρόκειται για τη μαρξιστική, είτε για τη στρουκτουραλιστική ιστοριογραφία).

Η «κοινή» και «γενική» ιστορία, ωστόσο, δεν μπορεί να είναι μια νομολογική επιστήμη (ή μια επιστήμη με νομολογικά χαρακτηριστικά) - δηλαδή, από την ερμηνεία των ιστορούμενων να επιτρέπεται η ανάδυση θεωρητικών υποθέσεων ή η κατασκευή θεωρητικών προτάσεων, καθώς η παρεχόμενη ερμηνεία, αφενός, μπορεί να είναι μια ποικιλότροπη εκφορά αιτιωδών σχέσεων, καθοριζόμενη εν πολλοίς από τις ιδεολογικές δεσμεύσεις του γράφοντος-αλλά και από τις μεθοδολογικές /επιστημολογικές τροπές του παρόντος - και, αφετέρου, η γενικότητα αλλά και η μοναδικότητα - των αναφερόμενων συμβάντων δεν προσφέρουν γόνιμο έδαφος για την υιοθέτηση τέτοιων θεωρητικών κατασκευών. Μήπως, όμως, η ιστορία της εκπαίδευσης θα μπορεί να έχει κάποια νομολογικά χαρακτηριστικά, έστω και υπό το περιοριστικό πλαίσιο των συμβαντολογικών αναφορών της; Καθώς η εκπαίδευση δεν τελείται σε «κενό», αλλά αποτελεί την πραγματική συνισταμένη είτε (κατά τις λειτουργικές θεωρήσεις) των δομικών στοιχείων του συστήματος, είτε (κατά τις δομικές θεωρήσεις) το αποτέλεσμα των σχέσεών τους, τίθεται εντός των ερμηνευτικών πλαισίων της θεωρίας: δίκως - μια οποιαδήποτε - θεωρία δεν μπορεί να παραχθεί ερμηνεία στην ιστορία της εκπαίδευσης (ειδιάλλως θα πρόκειται για μια ιστοριοδιφικού ή συμβαντολογικού τύπου ιστοριογραφία).

Όμως, σε αυτή την περίπτωση, όπως και σε κάθε αντίστοιχη παροχής ερμηνείας μέσα στην ιστορική γραφή, προκύπτει εκ της εγγενούς απιοκρατικής διασύνδεσης των φαινομένων το ως άνωθεν ζήτημα της ντετερμινιστικής προσήλωσης της ιστορικής γραφής. Συνεπώς, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι και για την ιστορία της εκπαίδευσης ισχύει το δίλημμα που ο Rigby έθεσε στη μαρξιστική ιστοριογραφία (την κατεξοχήν ντετερμινιστική): μεταξύ της «Σκύλλας του αναγωγισμού» και της «Χάρυβδης του πλουραλισμού»....

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

Σοφία ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η καθυστερημένη θεσμοθέτηση της προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές βαθμίδες, ο μη υποχρεωτικός της χαρακτήρας, οι εναλλαγές στους λειτουργικούς της στόχους από άποψη εκπαιδευτικής πολιτικής, οι πολλαπλοί τύποι προσχολικών ιδρυμάτων και η ποικιλία των αρμόδιων φορέων τους, αντανakλώνται και στο καθυστερημένο ενδιαφέρον για τη συγκρότηση ενός αντίστοιχου ιστοριογραφικού πεδίου. Οι πρώτες ιστοριογραφικές απόπειρες στον χώρο της προσχολικής αγωγής ανάγονται στη δεκαετία του '70. Πρόκειται για συνθετικά έργα που συνδέονταν με τις διδακτικές ανάγκες των Διδασκαλείων Νηπιαγωγών και έδιναν έμφαση κυρίως στην παιδαγωγική συνιστώσα (πρωτοπόροι του θεσμού, ιστορία της προσχολικής διδακτικής μεθοδολογίας). Παράγοντες όπως η ανατίμηση της σημασίας της προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης σε διεθνές επίπεδο ιδιαίτερα από τη δεκαετία του '60 και εξής, καθώς και η αντίστοιχη ανάγκη αναβάθμισης του επιπέδου επαγγελματικής κατάρτισης των νηπιαγωγών και η συνακόλουθη ίδρυση και λειτουργία πανεπιστημιακών τμημάτων, έδωσαν σχετική ώθηση και στην ιστοριογραφία του πεδίου. Παράλληλα, με τη συμβολή ευρημάτων ερευνητικών χώρων, όπως η ιστορία της παιδικής ηλικίας, η ιστορία των γυναικών - και ειδικά της γυναικείας εκπαίδευσης - ή η ιστορία της οικογένειας, το πεδίο της ιστορίας της προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης διευρύνθηκε, για να συμπεριλάβει, εκτός από θεσμούς, θεωρίες και μεθόδους, τόσο πολιτιστικές αναπαραστάσεις όσο και κοινωνικές πρακτικές για το μικρό παιδί. Αποτελέσματα των παραπάνω επιδράσεων αποτυπώνονται αφενός στην έκδοση συνθετικών μονογραφιών, αφετέρου στη σταδιακή διεύρυνση της ερευνητικής δραστηριότητας - σε επίπεδο είτε μεμονωμένων δημοσιευμάτων είτε μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών - προς την κατεύθυνση μελέτης της εξελικτικής πορείας της προσχολικής αγωγής στον ελλαδικό χώρο, αλλά και στον έξω ελληνισμό, μέσα και από την αναζήτηση και χρήση πρωτογενών ιστορικών πηγών, σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητων ακόμη. Στην εισήγηση θα επιχειρηθεί μια ανασκόπηση της βιβλιογραφικής παραγωγής στο πεδίο της ιστορίας της προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης στην Ελλάδα από τη δεκαετία του '70 και εξής μέχρι και σήμερα, με μια παράλληλη εξέταση συναφών εξελίξεων στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ «ΠΕΡΙΟΥΣΙΟΥ» ΤΟΠΟΥ, ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΒΑΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ - Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Αντώνης ΧΟΥΡΔΑΚΗΣ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μανώλης ΔΡΑΚΑΚΗΣ, Υποψήφιος Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Κρήτης

Η ιστοριογραφία της κρητικής εκπαίδευσης, για μεθοδολογικούς λόγους, θα μπορούσε να χωρισθεί σε τρεις περιόδους. Στην πρώτη, τη μεγαλύτερη χρονικά, που καλύπτει τα τρία τέταρτα του 20ού αιώνα (1900-1980), γνωστοί ιστορικοί και ιστοριογράφοι της ελληνικής παιδείας και των γραμμάτων (Ψιλάκης, Γενεράλις, Κασιμάτης, αλλά και νεότεροι, Παναγιωτάκης, Δετοράκης, Γοντικάκης, Ανδρουλάκης, κ.ά.) προβάλλουν, άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο έντονα, την ξεχωριστή («περιούσιο») ιδιαιτερότητα της Κρήτης και στο χώρο της εκπαίδευσης και της παιδείας. Η στοχευμένη ή υφέρπουσα αυτή «εκλεκτικότητα» στην προσέγγισή τους αναδύεται μέσα από δύο άξονες, που, σε μία πρώτη ανάλυση, θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν και ως αντίρροποι, στην ουσία όμως είναι ταυτόσημοι και φαίνεται να συγκλίνουν στον ίδιο «εθνοκεντρικό» πόλο.

Η ιστοριογραφική αυτή προσέγγιση του «περιούσιου» τόπου εξακολουθεί μάλιστα να «βλέπει» την κρητική εκπαιδευτική ανωτερότητα και στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα (1900-1950), προβάλλοντάς την, ρητά ή υπόρρητα, σε νόμους, διατάγματα, Αναλυτικά και Ωρολόγια Προγράμματα διδασκαλίας, κ.λπ. της Κρητικής Πολιτείας, αλλά και στις εκδοτικές και άλλες δράσεις των μετά την Ένωση κρητικών δασκάλων, θεωρώντας τα «κατά πολύ ανώτερα των εφαρμοζομένων εις την Ηπειρωτικήν Ελλάδα» (Π.Κασιμάτης). Συγχρόνως, οι συγγραφείς αυτής της τάσης, στο σύνολό τους σχεδόν, ακολουθώντας την παραδοσιακή (ιστορίζουσα) ιστορία, αφηγούνται τα ιστορικά γεγονότα «αποσπαργανωμένα» από μέθοδο και θεωρητικό πλαίσιο, αρκούμενοι απλώς σε μια «αδιαμεσολάβητη» παράθεση των πηγών. Στο κέντρο του ιστοριογραφικού τους βλέμματος τοποθετούν πρωτίστως το πλαίσιο και όχι τα πρόσωπα (Δρανδάκης).

Οι ιστορικοί του τελευταίου τέταρτου του 20ού αιώνα (Γοντικάκης, Καλλιτάκη-Μερτικοπούλου, Ανδρουλάκης, κ.ά.), ερευνώντας, άλλοι πιο συστηματικά και άλλοι λιγότερο, τις σωζόμενες ελληνικές αρχειακές πηγές της ύστερης οθωμανικής περιόδου, εστιάζουν στον «αλυτρωτικό»

ρόλο της παιδείας κατά την περίοδο 1858-1898 και, για πρώτη φορά, κάνουν αναφορά, περισσότερο ή λιγότερο εκτενή, στις ιδεολογικές και κοινωνικές αντιθέσεις στο εσωτερικό της χριστιανικής κοινότητας, αλλά και εν μέρει στους κύριους παράγοντες της εκπαιδευτικής πράξης (δασκάλους και μαθητές) ως «σύνολα». Δεν διασυνδέουν όμως και αυτοί τις Κρητικές επαναστάσεις, όπως άλλωστε και το Ενωτικό κίνημα, με την όλη εκπαιδευτική διαδικασία, κάτι που θα τεθεί ως ερευνητική αναγκαιότητα στην ιστορική έρευνα της τρίτης περιόδου (Χουρδάκης).

Οι «μετα-αλυτρωτικοί» ιστορικοί της εκπαίδευσης της τρίτης περιόδου (c.1990-2010 κ.εξ.) στην Κρήτη, είναι αυτοί που δοκιμάζουν να επαναφέρουν στο κέντρο της έρευνας αφενός μεν τους πραγματικούς πρωταγωνιστές της εκπαίδευσης (μαθητές και δασκάλους), στον έμφυλο όμως μικρόκοσμό τους (οικογενειακή και σχολική ζωή, καθημερινές συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης, πολιτιστικές δράσεις, κ.λπ.), με βάση από τη μια τα αναξιοποίητα σχολικά αρχεία και το υπάρχον φωτογραφικό υλικό και από την άλλη τα ελάχιστα σωζόμενα «ίχνη» τους και τα υλικά τους κατάλοιπα (οικογενειακά ή ατομικά), και αφετέρου την ανάλυση των διαφοροποιήσεων των φορέων και των πρωταγωνιστών διαμόρφωσης της εκπαιδευτικής πολιτικής, τόσο κατά την ύστερη οθωμανική περίοδο όσο και στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Στο πλαίσιο αυτών των προσεγγίσεων, η έρευνα θα πρέπει να αναζητήσει απαντήσεις σε «εκλεκτικιστικές» ή «αλυτρωτικές» ιδεολογικές παράλληλίες με άλλες περιοχές του (έξω και έσω) ελληνισμού της αντίστοιχης περιόδου, αλλά και να ασχοληθεί διεξοδικότερα με τις «ετερότητες» της κρητικής κοινωνίας, που διέτρεχαν το σύνολο των λειτουργιών της παιδείας στα χρόνια της οθωμανικής περιόδου (ενδοφυλετικά και διαφυλετικά) όχι μόνο της κυρίαρχης πληθυσμιακά χριστιανικής κοινότητας, αλλά και της μουσουλμανικής, όπως και των άλλων μικρότερων εθνοτικών ομάδων (Αρμενίων, Εβραίων, Φραγκολεβαντίνων, κ.λπ.) οι οποίες είχαν μια μακράιωνη παρουσία στην Κρήτη. Παράλληλα, μένει ανοικτό στην έρευνα και τη βιβλιογραφική παραγωγή το καθεστώς και οι συνθήκες εκπαίδευσης των θεωρούμενων ως «αδύναμων» κοινωνικά και μειοψηφικών ομάδων του πληθυσμού, των γυναικών, των απόρων μαθητών/ τριών, των εγκλειστών, κ.λπ.